

I. ¹ Si is qui in patrocinio constitutus est, vel filii eius, aut patronum, aut filios patroni relinquant.

Si quis ei, quem in patrocinio habuerit, arma dederit, vel aliquid donaverit, apud ipsum quæ sunt donata permaneant. Si vero alium sibi patronum elegerit, licentiam habeat cui se voluerit commendare. Quoniam ingenuo homini non potest prohiberi, quia in sua potestate consistit: sed reddat omnia patrono quem deservit. Similis et circa filios patroni, et filios eius, qui in patrocinio fuit, forma servetur, ut si tam ipse qui in patrocinio fuit, quam filii eius filii patroni obsequi voluerint, donata possideant. Si vero patroni filios vel nepotes ipsis nolentibus crediderint relinquendos, reddant universa, quæ parentibus eorum a patrono donata sunt. Qui cumque autem in patrocinio constitutus sub patrono aliquid adquisierit, medietas ex omnibus in patroni vel filiorum eius potestate consistat. Aliam vero medietatem idem bucellarius, qui adquisivit, obtineat. Quod si bucellarius filiam tantummodo reliquerit, et filium non reliquerit, ipsam in potestate patroni manere iubemus. Sic tamen, ut ipse patronus æqualem provideat, qui eam sibi possit in matrimonio sociare, et quidquid patri eius vel matri fuerat donatum, ad eam pertineat. Quod si ipsa sibi contra voluntatem patroni inferiorem forte maritum elegerit, quidquid patri eius ² a patrono fuerat donatum, vel

a parentibus patroni, patrono vel hæredibus eius restituatur.

II. Antiqua. De armis, quæ dantur saionibus in patrocinio constitutis, et de acquisitionibus eorum.

Arma, quæ saionibus pro obsequio donantur, nulla ratione a donatore repetantur: sed illa, quæ dum saio est adquisivit, in patroni potestate consistant.

III. ³ De rebus in patrocinio conquisitis, vel a patrono conlatis.

Sicut supradictum est, si quis cum aliquo patrocinii causa consistat, et aliquid dum cum eo habitat adquisierit, si ei infidelis inveniatur, vel eum derelinquere voluerit, medietas adquisitæ rei patrono tradatur; aliam vero medietatem, qui laboravit ⁴, obtineat, et quidquid ei patronus ⁵ donavit, recipiat.

IV. ⁶ Antiqua. De rebus in patrocinio acceptis et conquisitis.

Ita ut supra præmissum est, quicumque patronum suum reliquerit, et ad alium tendens, forte se contulerit, ille, cui se commendaverit, donet ei terram: nam patronus quem relinquit, et terram, et quod ei dedit, obtineat.

IV. TITVLVS DE COMMVTATIONIBVS, ET VENDITIONIBVS.

I. *Vt ita valeat commutatio, sicut et emptio.*

II. *Vt si non fuerit idoneus venditor, fideiussor detur.*

III. *Ne valeat violenter facta venditio.*

IV. *Si arris datis, pretium non fuerit impletum.*

V. *Si pars pretii data non fuerit.*

VI. *Si fraus in pretio rei venditæ fiat.*

VII. *Si dicat quis rem suam vili pretio vendidisse.*

VIII. *De his, qui aliena vendere, vel donare præsumpserint.*

IX. *Quod rem in contentione positam non liceat vendere, vel donare.*

X. *Si se permittat ingenuus venundari.*

XI. *De viris ac mulieribus ingenuis a servo vel ingenuo venditibz.*

XII. *Non liceat parentibus filios suos quocumque*

que contractu alterius dominio subiugare.

XIII. *De servorum venditis rebus.*

XIV. *Si servus venditus in priorem dominum crimen obiciat.*

XV. *Vt servi venditi facultatem dominus querat.*

XVI. *Si servus sit de suo peculio emptus.*

XVII. *Vt nullus servum suum vendat invitus.*

XVIII. *Si servus pro crimine quocumque contractu ad dominium transierit alterius.*

XIX. *De non alienandis privatorum, et curialium rebus.*

XX. *Si res illa vendantur, aut donentur, quæ prius debuerant per iudicium obtineri.*

XXI. *De mancipiis ab hostibus occupatis, ac venditis.*

XXII. *Quo præsens liber debeat .pretio comparari.*

¹ Legion. y Card. Antiqua.

² Card. patri eius vel matri.

³ Legion. y Card. Antiqua.

⁴ Emilian. Legion. Card. y Lind. acquisivit.

⁵ Emilian. Legion. Card. y Lind. ipse.

⁶ S. J. R. Recsds. Rex. Legion. Fls. Cinds. R.

⁷ Emilian. y Card. et ad alium se fortasse contulerit.

I. ¹ Antiqua. *Vt ita valeat commutatio, sicut et emptio.*

Commutatio, si non fuerit per vim et metum extorta, talem qualem et emptio habeat firmatatem.

II. ² Antiqua. *Vt si non fuerit idoneus venditor, fideiussor detur.*

Si venditor non fuerit idoneus, ingenuum fideiussorem dare debet emptori, et emptio ita habeat firmatatem.

III. ³ Antiqua. *Ne valeat violenter facta venditio.*

Venditio facta per scripturam plenam habeat firmatatem. Ceterum si etiam scriptura facta non fuerit, et datum pretium præsentibus testibus corroboretur ⁴, et plenum habeat emptio robur. Venditio vero, si fuerit violenter et ⁵ per metum extorta, nulla valeat ratione.

IV. ⁶ Antiqua. *Si arris datis, pretium non fuerit impletum.*

Qui arras pro quacumque re acceperit, id cogatur implere quod placuit. Emptori vero si per ægritudinem aut gravem necessitatem, quæ viari non potuerunt, ad constitutum non occurserit diem, quemcumque voluerit pro se dirigat, qui pretium definito tempore per compleat. Quod si constituto ⁷ die nec ipse successerit, nec pro se dirigere voluerit, arras tantummodo recipiat, quas dedit, et res definita non valeat.

V. ⁸ Antiqua. *Si pars pretii data non fuerit.*

Si pars pretii data est, et pars promissa non adimpletur, non propter hoc venditio facta rumputur. Sed si emptor ad placitum tempus non exhibuerit pretii reliquam portionem, pro pretii parte quam debet, solvat usuras: nisi hoc forte convenerit, ut res empta venditori debeat reformari.

VI. Flavius Recesvintus Rex ⁹.

Si fraus in pretio rei venditæ fiat.

Si in contractu venditionis minus pretium da-

¹ Emilian. Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

² Emilian. Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

³ Emilian. y Toled. got. sin autor ni nota.

⁴ Emilian. Legion. Card. Toled. got. S. J. R. y Lind. comprobetur.

⁵ Card. vel.

⁶ Emilian. y Toled. got. sin autor ni nota.

⁷ Card. y Lind. ad constitutum diem.

⁸ Emilian. y Toled. got. sin autor ni nota.

⁹ Legion. y Toled. got. Antiqua. Card. y S. J. R. sin autor ni nota.

tum fuerit, et per fraudem, aut etiam contra voluntatem venditoris ¹⁰ amplius datum pretium nuncietur, quantum de iusto pretio fraudatum est, tantum duplum emptor restituat venditori.

VII. ¹¹ Antiqua. *Si dicat quis rem suam vili pretio vendidisse.*

Venditionis hæc forma servetur, ut seu res aliæ, sive terræ, vel mancipia, vel quodlibet animalium genus venditur, nemo propterea firmitatem venditionis intrumpat, eo quod dicat rem suam vili pretio vendidisse.

VIII. ¹² Antiqua. *De his, qui aliena vendere, vel donare præsumpserint.*

Quotiens de vendita vel donata re contentiæ commovetur, id est, si alienam fortasse rem vendere vel donare quemcumque constiterit, nullum emptori præjudicium fieri poterit. Sed ille qui alienam fortasse rem vendere vel donare præsumpsit, duplum ¹³ rei domino cogatur exsolvere: emptori tamen quod accepit pretium redditurus, et poenam quam scriptura continet impleturus. Et quidquid in profectu comparauit rei emptor, vel qui donatum accepit, studio suæ utilitatis adicerat, a locorum iudicibus aestimatur, atque ei qui laborasse cognoscitur, a venditore vel a donatore iuris alieni satisfactio iusta reddatur. Similis scilicet, et de mancipliis, vel de omnibus rebus, atque brutis animalibus ordo servetur.

IX. ¹⁴ Antiqua. *Quod rem in contentione positam non liceat vendere, vel donare.*

Rem in contentione positam, id est, quam alter aut repete coepit, aut recipere rationabiliter poterat, non liceat donare, nec vendere, nec in aliquo loco transferre.

X. ¹⁵ Antiqua. *Si se permittat ingenuus venundari.*

Quicumque ingenuus se vendi permiserit, et pretium cum venditore partitus est, ut circumveniret empitem, proclamans postea nullatenus audiatur, sed in ea, quam voluit, servitute permaneat; quoniam non est dignus ut liber sit, qui se volens subdidit servituti. Et tamen si ipse, qui se vendiderit, vel venundari permiserit,

¹⁰ Legion. y Lind. vendentis.

¹¹ Emilian. y Card. sin autor ni nota.

¹² Emilian. Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

¹³ S. J. R. duplum rei.

¹⁴ Emilian. Card. y Toled. got. sin autor ni nota.

¹⁵ Emilian. y Toled. got. sin autor ni nota. Legion. Antiqua noviter emendata. Esta ley X. en el códice de S. J. R. es la XI., y tiene la nota de Antiqua, y a continuación de la rúbrica esta letra R.

pretium unde se redimat, habere potuerit, aut si parentes eius redemptionem pro eo ei, cui se vendidit, dare elegerint, reddito ad ¹ integrum pretio, quod pro venditi persona emptor accepit, et ad ingenuitatis titulum ille, qui se vendiderit, poterit revocari.

XI. ² Antiqua. ³ De viris ac mulieribus ingenuis a servo vel ingenuo venditis.

Si ingenuus ingenuum vendere, vel donare præsumperit, huiusmodi præsumptorem iudex comprehendere non moretur. Ita ut ingenuus ille in statum suum redactus centum auri ⁴ solidos a præsumptore percipiat: aut si non habuerit unde componat, centum flagellis publice verberatus in potestate eius servitius tradatur, quem vendere vel donare præsumperat. Servus autem in ingenuo personam talia facere fortasse præsumens, comprehensus a iudice ducentorum flagellarum iictibus publice verberetur, et decalvatus turpiter eius perenniter servitio addicatur: atque etiam de mulieribus ingenuis venditis vel donatis, huius ordinis forma servetur.

XII. Antiqua. ⁵ Non licere parentibus filios suos quocumque contractu alterius dominio subiugare.

Parentibus filios suos non liceat vendere, vel donare, aut oppignorare. Nec ex illis aliquid iuri suo defendat ille qui acceperit, sed magis pretium, vel sepositionis commodum, quod de-derat, perdat qui a parentibus filium compa-ravit.

XIII. Flavius Cintasvintus Rex ⁶.

De servorum venditis rebus.

Res iuris alieni sine domini voluntate ab eo, qui non habet distrahendi personam, non permit-timus alienari. Ideoque, quum promulgata sanctio iuris antiqui non ⁷ sine dominorum dispendio servorum venditiones in irritum præceperit de-vocari ⁸, providentiori decreto consulimus, si leges patrias ad æquitatis regulam redigamus: sic que ⁹ melius earum statuta corrigerem, quam cum eis pariter oberrare. Quapropter si quis servum, vel ancillam alienam, sciens ab eis dein-

ceps domum, agrum, vel vineam, seu manci-pium sub quacumque definitione percepit, do-natio siquidem, vel depositio de talibus perso-nis contracta non valeat: ita ut nec datum com-modum pro sepositione reddatur. Venditio vero cum dispendio comparantis inrupta, sic ad servi vel ancillæ dominum in integrum revocetur, ut emptor pretium ex omnibus perdat. Iuste enim quod per ambitionem dederat, videtur amitte-re, qui suo dominio rem census alieni nititur ad-plicare. Prædictæ vero serviles personæ, si animalia quælibet bruta vendiderint, seu res quascumque, vel ornamenta distraxerint, quæ tamen aut sui sint peculii, aut a dominis suis, vel aliis negotiandi occasione distrahenda percepint, ita perenniter firma subsistant; ut si do-minus eiusdem servi vel ancillæ, qui vendidit, rescindere venditionem ipsam voluerit, seu rem, quæ vendita est, non servi peculium, sed sui esse proprii dominii asseruerit, non aliter venditio rescindatur, nisi ille qui rescindendam ven-ditionem proponit, aut per testes legitimos, aut per sacramentum suum, non servi peculium, sed suum proprium doceat esse quod querit, et sine voluntate sua venditum fuisse quod adquirere cupit. Et hoc quidem de vilibus et parvis rebus; nam de maioribus et necessariis in domini potestate erit infringere, aut stabilire negotium.

XIV. Antiqua. ¹⁰ Si servus venditus in priorem dominum crimen obiiciat.

Si quis servum suum vendiderit, et ipse ser-vus priori domino aliquod crimen obiecerit, ille qui vendidit, recipiat, quem vendiderat, pretium redditurus emptori; ut ipse in servo suo cri-men, quod sibi obiectum est, inquirere vel vindicare studeat. Id autem et de ancillis præcipi-mus custodiri. Idem tamen servus vel ancilla, seu venditi, sive donati, vel commutati in pri-orum dominorum capite non torqueantur, neque credatur eis, si prioribus dominis crimen obie-rint.

XV. ¹¹ Vt servi venditi facultatem do-minus querat.

Si quis servum suum vendiderit, eius nesciens facultatem, habebit inquirendi liberam potesta-tem, ut sibi vindicet ille, qui vendidit servum, si potuerit invenire rem venditi servi.

¹ Card. reddito integro pretio, quod pro venditi persona venditor accepit, ad ingenuitatis titulum &c. S. J. R. red-dito pro venditi persona ad integrum pretio, emptor accepit, et ille ad ingenuitatis titulum, qui se vendidit, poterit revocari.

² En S. J. R. entre la ley X. y la XI. hay otra que dice así:

Si quis ingenuus cuiuslibet rem sibimet scienter præsumptive applicaverit, vel comparatam voluntarie accesserit, aut donatam suscepit, sciens rem esse alienam, dum dominus res suas probaverit, cum omnibus auctor præsumptionis triduplici satisfactione cogatur exsolvere eidem, cuius res esse videtur. Si libertus hoc fecerit, duplam

compositionem exsolvat: et si servus fuerit, et absque vo-luntate domini hoc fecerit, simplam restituat, et centum flagella suscipiat.

³ Emilian. Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

⁴ Card. y S. J. R. centum solidos.

⁵ Emilian. Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota. Le-gion. Antiqua noviter emendata.

⁶ Legion. Fls. Rcds. Rex. Antiqua. S. J. R. Antiqua.

⁷ Card. antiqui sine.

⁸ Legion. revocari.

⁹ Emilian. sitque.

¹⁰ Emilian. Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

¹¹ Legion. y Card. Antiqua.

XVI. Antiqua. ¹ Si servus sit de suo peculio emptus.

Si servus de suo peculio fuerit emptus, et hoc dominus eius forte nescierit, de domini sui po-testate non exeat; quia non pretium, sed res servi sui dominus, dum ignorat, accepit.

XVII. Antiqua. ² Vt nullus servum suum vendat invitus.

Sæpissime leges oriuntur ex causis, et quum aliquid insolita fraudis existit, necesse est contra notandæ calliditatis astutiam præceptum novæ constitutionis opponi. Comperimus multorum servos vel ancillas ad ecclesiam, quorumdam sollicitatione, configere, et illic de iniusto domi-norum imperio sæpissime querelari; ut ita intercedentibus clericis, religionis obtentu, domino ne-cessitatem venditionis extorqueant. Sic ³ etiam plerumque domino error imponitur, ut aut clericus, aut quicunque alius se velut emptor in-terponat pretium redditus ⁴ alienum, et sub huius argumentatione concludii, interdum domi-no nesciente servus vendatur inimico; atque eveniat ut in vicina forsitan loca constitutus, ille eum possideat, qui publice nullatenus ad contractum venditionis accessit. Proinde hac profu-tura omnibus lege sancimus, ut nullus servum suum vendat invitus: sed clericus aut ecclesiæ custos, sicut in aliis legibus continetur, excusat a culpa domino servum, amota dilatione, restitutus ⁵. Satis enim videtur indignum, ut in eo loco servi contumaciam rebellionis adsumant, ubi castigationis disciplinam, et obtemperandi prædicantur exempla. Si quis itaque dominum suum in hunc inducit errorem, pretium, qui per suppositam personam comparavit, amittat: quod ille aut ipso commercii tempore, quo in-ducebatur, usurpet suæ proprietati habiturus, aut si hoc posteaquam fuerat inductus agnove-rit, iudicis executione percipiat, et sic servum nihilominus suæ vindicit potestati. Hic autem, qui se ministrum fraudulenter venditionis ingressit, alium paris meriti servum domino, cui instruxit insidias, reformare cogatur, et tam notandæ fraudis improbitas præcepti huius coercetur obiectu.

XVIII. Flavius gloriósus Chintas-vintus Rex ⁶.

Si servus pro crimine, quocumque contrac-tu, ad dominum transierit alterius.

Non prætermittendum est legali sanctione de-

¹ Emilian. y Toled. got. sin autor ni nota.

² Emilian. sin autor ni nota. Legion. Antiqua noviter emendata.

³ Card. Toled. got. y S. J. R. Hinc.

⁴ Legion. daturus.

⁵ Toled. got. restitutus. Ipse quoque pro scelere servi redi-turus petenti responsum. Satis &c.

cernera, unde plerumque impugnationis occasio-videtur existere. Idcirco, si criminis reatu ser-vus obnoxius ad alterum fortasse dominum do-nationis, venditionis aut commutationis titulo transierit servitus, idem prior dominus, aut servum pro culpa tradere, aut pro eo compo-nere compellendus est. Nam qui talem servum comparasse dinoscitur, si respondere, vel satis-facere pro crimine eius noluerit, hunc priori domino, pretio recepto, restitutus, ipse quoque pro scelere servi redditurus est petenti responsum, sub cuius dominio servum constiterit perpetras-se reatum.

XIX. Flavius Cintasvintus Rex ⁷.

De non alienandis privatorum, et cu-rialium rebus.

Si cura rei familiaris omitti non debet, quanto magis utilitatis publicæ, quam semper exer-ceri vel augeri necesse est? Curiales igitur vel privati, qui caballos ponere, vel in arca publi-ca functionem exsolvere consueti sunt, numquam quidem facultatem suam vendere, vel donare, vel commutatione aliqua debent alienare. Tamen si contigerit, aut voluntate, aut necessitate eos ali-cui, sive venditione, aut donatione, sive com-mutatione omnem facultatem suam dare, ille qui acceperit censem illius, a quo accepit red-dere ⁸ procurabit, et hanc ipsam sumnam cen-sus eiusdem scripturæ sua ordo per omnia con-tinebit: sed et qui medietatem facultatis talium personarum, vel partem aliquam in mancipiis, terris, vineis, domibusque perceperit, iuxta quantitatatem acceptæ rei functionem publicam im-pleturus est. Qui autem de talibus personis ac-cipiens, aut per scripturam illius, a quo accep-it, non ostenderit quid exinde functionis exsol-vat, aut vel uno forsitan anno reddere censi-onem ipsam distulerit: mox ut Regis auditibüs, sive comitis, aut iudicis huius rei actio innotue-rit, posessor amiso pretio, vel si quid e contra-perdat. Ita ut Principis potestas, seu illi qui de-derat, reddere voluerit, sive aliis ⁹ fortasse con-ferre, licentiam habeat. Ipsi etiam ¹⁰ curiali-bus, vel privatis inter se vendendi, donandi, vel commutandi ita licitum erit, ut ille, qui acceperit, functionem rei acceptæ publicis utilita-bus impendere non recuset. Nam plebeis gle-bam suam alienandi nulla umquam potestas ma-nebit. Amissurus proculdubio pretium, vel si quid contigerit accepisse quicunque post hanc legem vineas, terras, domosque, seu mancipia

⁶ Legion. añade: Antiqua. Toled. got. sin autor ni nota.

⁷ Emilian. Legion. Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

⁸ Toled. got. Emilian. Legion. Card. S. J. R. y Lind. ex-solvere.

⁹ Legion. y Lind. alii.

¹⁰ Emilian. Legion. y Card. interim.

^{ab} officii huius hominibus accipere quandoque præsumperit ¹.

XX. Antiqua. ² Si res illæ vendantur aut donentur, quæ prius debuerant per iudicium obtineri.

Si quis rem, quæ est per iudicium repetenda, priusquam adversarium iudicialiter superaret ³, ita vendiderit vel donaverit alicui, aut forsitan tradiderit occupandam, ut absque audiencia iudicantis privetur dominum possessoris; ipse qui possedit per exsecutionem iudicis, rem quæ occupata fuerat statim recipiat, nec de eius postmodum repetitione contendat, etiam si bona sit causa petentis. Ille vero, qui hoc vendidit, aut donavit, vel occupari præcepit, quod iuste vindicare nullatenus potuit; eiusdem meriti rem, aut pretium ei, a quo victus fuerit, repensare cogatur; quia rem, antequam vinceret ⁴, fecit invadit.

XXI. ⁵ De mancipiis ab hostibus occupatis, et venditis.

Quæcumque mancipia de regionibus nostris ab

adversis hostibus extiterint occupata, si ab hominibus regni nostri reperiantur excussa, ille, qui ab hoste abstulit, ex quo unumquodque mancipium valere iuste constiterit, tertiam partem pretii habeat, et mancipia ⁶ domino nihilominus reddat: quod si venditum ab hostibus mancipium fuerit acceptum, cum iuramento manifestetur pretium datum. Ac tunc ille, qui dedit, integrum pretium, et quantum mancipium melioravit acceptum, a domino recipiat, moxque suum illi mancipium inexcusabiliter reddat.

XXII. ⁷ Quo præsens liber debeat comparari pretio.

Vt omnis de cætero, et improbitas distracthentis, et dispendium temperari possit emptoris, id præsenti sanctione decernitur legis: scilicet, ut quicumque ⁸ hunc codicem ad instar huius operis interioris, exteriorisque editum constiterit venundari, non amplius quam CCCC. solidorum numerum accipere vendori, vel dare licebit ementi. Si quis vero super hunc pretii numerum accipere, vel dare præsumperit, C. flagellorum iitibus a iudice verberari se noverit.

V. TITVLVS DE COMMENDATIS, ET COMMODATIS.

I. De animalibus in custodia placita mercede suscepit.

II. De animalibus in angariam præstis.

III. De rebus præstitis, incendio, vel furto exterminatis.

IV. De pecunia perdita, et usuris eius.

V. De rebus commendatis, et casu quocumque in naufragium missis.

VI. De rebus servo nesciente domino commendatis.

VII. Si servus mentiatur dominum petere commodanda.

VIII. De redditis usuris.

IX. De usuris frugum.

X. Cui debeant testamenta, vel scripturæ commendatæ restitu.

I. Antiqua. ⁹ *De animalibus in custodia placita mercede suscepit.*

Si quis caballum vel bovem, aut quodlibet animalium genus, placita mercede, ad custodiendum suscepit, si id perierit, aliud eiusdem meriti ille, qui commendata vel commoda suscepit, exsolvat; si tamen mercedem fuerit pro custodia consequetus, vel pro conducto. Quod si ille, qui nullum placitum pro mercede suscepit, rem esse mortuam probaverit, nec ille mercedem recipiat, nec ab illo aliquid requiratur: ea

tamen ratione, ut præbeat sacramentum ille, qui commendata suscepit, quod non per suam culpm, neque per negligentiam animal morte consumptum sit, et nihil cogatur exsolvere. Similis et de commodatis forma servetur.

II. Antiqua. ¹⁰ *De animalibus in angariam præstis.*

Si quis alicui iumentum, aut caballum, vel aliud animal præsterit, et per aliquam infirmitatem apud eum, qui accepit, moriatur, sa-

got. reformare compellatur.

⁷ *Emilian.* Flavius Glosus. Recesvindus Rex. *Card.* ^y *S. J. R.* Antiqua. *Toled.* got. *S. J. R.* ^y *Lind.* FLS. CHDS. Rex.

⁸ *Emilian.* Legion. *Card.* *Toled.* got. *S. J. R.* ^y *Lind.* quotiescumque hunc codicem constiterit venundari.

⁹ *Emilian.* sin autor ni nota: así en esta ley como en las demás de este título.

¹⁰ *Toled.* got. *Legion.* ^y *S. J. R.* sin autor ni nota.

cramentum præbere debet, quod non per suam culpm, neque per negligentiam morte consumptum sit, et nihil cogatur exsolvere. Si autem nimium sedendo, vel fascæ caricando, aut quocumque onere vel percussione mortuum fuerit, eiusdem meriti animal domino sine aliqua excusatione restitut. Si vero præstitum animal alicui aliquid debilitatis intulerit vel damni; ille componat, qui eum apud se susceptum habuisse dinoscitur.

III. Antiqua. *De rebus præstitis, incendio, vel furto exterminatis.*

Si alicui aurum, argentum, aut ornamenta, vel species fuerint commendatae, sive custodienda tradita, aut forte vendenda; id si perierit, vel in domo ipsius, qui accepit, cum rebus eius fuerit incendio concrematum, una cum testibus veniat, et brevem det ille, qui commendata suscepit, et præbeat sacramentum, quod nihil exinde suis profusset compendiis, et nihil cogatur exsolvere, excepto auro et argento, quod ardere non potuit. Et si quis, dum domum hamma consumit, se quasi auxilium præbiturus ingesserit, et aliquid forte rapuerit, dominus dominus diligenter inquirat; et si eum invenire potuerit, ille, qui rapuit, in quadruplum rapta restitut. Et si de commendatis rebus apud susceptorem aliquid forte repererit, domino restituere non moretur. Si vero quæ commendata fuerant, furto probantur ablata ei qui commendata suscepit, spatium tribuatur, ut ordo docet, donec furem sua investigatione perquirat. Et si eum invenerit, commendatori res suas proprias tantummodo reformare cogatur. Compositio vero furti ad eum, qui habuit commendata, pertinet. Certe, si fur non fuerit infra statutum tempus inventus, medietas rerum commendatarum domino a suspicente reddatur, ut damnum ex medio uterque sustineat. Et si postmodum dominus rerum apud eum, cui commendaverat, quæ fuerant suppressa forte repererit, quem hæc ille se prius dixerit perdidisse, vel furto ¹ fuisse sublata, sicut fur pro his, quæ celavit, secundum legum statuta compositionem implere cogatur.

IV. Antiqua. *De pecunia perdita ², et usuris eius.*

Si quis pecuniam sub cautione suscepit datus usuras, si per casum pecunia perierit, non culpa aut negligentia debitoris, ille, qui pecuniam commendavit ³, solam pecuniæ summam

¹ *Card.* ^y *Legion.* furtum.

² *S. J. R.* præstata.

³ *S. J. R.* ^y *Lind.* commodavit.

⁴ *Toled.* got. ^y *S. J. R.* sin autor ni nota.

⁵ *Legion.* excusatione restitut.

⁶ *Toled.* got. causa.

recipiat, et non requirat usuras. Si vero per ipsius fraudem vel culpam factum est, et pecuniam et usuras solvat. Quod si aliqua lucra est ex ea pecunia consequutus, et postmodum contingat, ut pecunia pereat, si tanta sunt lucra quanta pecunia fuit, et pecuniam et usuras restitut.

V. Antiqua. ⁴ *De rebus commendatis, et casu quocumque in naufragium missis.*

Qui commendata vel commodata suscepit, et de ruina, aut incendio, vel hostilitatis naufragio, seu quolibet simili casu, sua omnia liberaverit, et aliena perdidit; quod accepit sine aliqua excusatione ⁵ cogatur exsolvere. Si vero partem aliquam de rebus propriis liberasse cognoscitur, illi, cuius res secum habuerat, iuxta modum perdita rei vel liberata restitut, quem index ratione deducta aestimaverit portio. Si autem sua omnia perdidit, quum liberaret aliena, et de liberatis et de perditis rebus similis ratio deducatur, ut partem, arbitrio iudicantis, qui liberavit accipiat. Iustum est enim in simili casu ⁶, ut ille non damnum solus excipiat, qui se gravibus obiecit periculis; et dum aliena minora conatur liberare, sua maiora perdidisse cognoscitur.

VI. Antiqua. *De rebus servo, nesciente domino, commendatis.*

Quod, nesciente domino, servo fuerit commendatum, si id perierit, nec dominus, nec servus ullum damnum incurrit ⁷. Sua enim imputet culpæ, qui servo alieno res suas commendaverit, domino nesciente. Si vero alicuius rei animal sit, et per fraudem pastorum ⁸ diminutum reperiatur, hoc reddere compellatur. Similis et de commodatis forma servetur, si fraude, aut malitia consumpta aut dissipata noscuntur.

VII. ⁹ Antiqua. *Si servus mentiatur dominum petere commodanda.*

Si dominus per servum suum quocumque sibi petierit commendandum, et servus cum rebus commodatis in fugam fuerit elapsus, tunc dominus obligetur, ut commodata restitut. Si vero servus petisse dominum mentiatur, et sic quasi deportanda ad dominum suscepit, et quæ suscepit, aut evertat, aut forte perdidit, et fugitivus non potuerit inveniri: dominus servi præbeat ¹⁰ sa-

⁷ *Legion.* pertimescant.

⁸ *S. J. R.* a pastore.

⁹ *Legion.* Antiqua noviter emendata. *Toled.* got. sin autor ni nota.

¹⁰ *Legion.* præstet iuramentum.